

Історія народних ляльок

Перші людиноподібні фігурки з'явилися разом з людиною, тоді вони уособлювали богів. У всіх народів ляльки відрізнялися не тільки зовнішнім виглядом, а й матеріалами, з яких були виготовлені. Більшість грецьких ляльок зроблено з теракоти, у перекладі з грецької — обпалена глина. Але є лялька, яку в тій чи іншій формі знали на всіх континентах. Це Мотана, або вузлова лялька, виготовлена з м'якого матеріалу — шкіри, тканини або з ниток. Очевидно, перші такі ляльки робили з трави або соломи, а потім, з появою ткацтва, почали використовувати тканину і пряжу.

В Україні її знають як ляльку-мотанку. Тут вона відома з незапам'ятних часів, а своєю історією сягає в історію трипільської цивілізації.

Лялька-мотанка — це один з найдавніших символів, який об'єднує культури і традиції. Це ознака єднання духовного, сакрального простору для всіх людей, що попри війни і розбрат, якими сповнена людська історія, завжди було прагнення до згоди і гармонійного життя.

Лялька-мотанка — це втілення добра і лагідності, вона осно-

ва родоводу та етносу, любові до милого серцю краю, надії на краще, віра в добро і захист від злих сил. І не важливо, зроблена вона нашвидкуруч як тимчасова дитяча іграшка чи виготовлена ретельно для певного випадку. У кожній оселі на почесному місці, де стояла ікона, була й лялька. За звичаєм ляльки майстрували жінки, бо з найдавніших часів жінка була основною берегинєю традицій. Під час виготовлення ляльок не допускалося присутності чоловічої енергії в кімнаті, де відбувалося таїнство. Якщо ж і були маленькі хлопчики, то вони мали займатися своїми справами, їм в жодному разі не дозволяли

бути поруч і дивитися на процес виготовлення. Збиралися дівчата, жінки, сідали за стіл і працювали, наспівуючи і розмовляючи про своє, про дівоче.

Ляльки дбайливо зберігали в сім'ї, передавали з покоління в покоління разом із традиціями і прийомами їх виготовлення.

У деяких оселях таких ляльок нарахувалося до ста штук. Їх шили матері, бабусі, старші сестри. Від п'яти років таку ляльку могла робити будь-яка дівчинка. Мотанки ніколи не залишали в хаті абияк — їх зберігали в кошиках або в скриньках, луб'яних козубах. Ляльки так і переходили від однієї дівчинки до іншої, адже селянські сім'ї в ту пору були дуже численні, в родинях було по 11 — 15 дітей. Дівчата, готуючи скриню з весільним посагом, разом із рушниками та сорочками, складали туди своїх ляльок. Кожна дівчина ро-

била ляльку, яку забирала, з собою в нову сім'ю. Причому в родині чоловіка дозволяли молодій дружині, поки у молодят не було дітей, бавитися з лялькою, і що більше вона бавитиметься з нею, то швидше стане матір'ю і здоровішими будуть діти. А коли народжувалася дитина, то молода мати клала своїх ляльок у дитячу колиску, щоб оберігати дитя від хвороб і вроків.

Для захисту житла від різного роду несприятливих впливів ляльок закріплювали над входом у дім. Вважалося, що вони перешкоджають чорним силам проникнути в оселю, охороняють сімейне щастя від лихого ока. Таких ляльок вішали над ліжком хворої людини або над ложем молодят, і вони оберігали їх.

Народні ляльки поділяються на три групи: ігрові (призначені для ігор), обереги (покликані захистити

власника від хвороб або пристріту) та обрядові (ляльки — учасниці обрядів, пов'язаних із побутом або народним календарем).

Кожну ляльку робили з певною метою, вона мала своє ім'я, свою історію, свій обряд виготовлення. Наприклад, в основі ляльки «Крупенички» був полотняний мішечок з гречкою, прикрашений нитками, тканинами. Вважалося, що така лялька принадить у дім достаток, багатий майбутній урожай і поповнення в родині.

Ляльок-берегинь робили з підручного матеріалу — дерева, тканини, ниток, соломи, кістки. Тканина для ляльки повинна бути натуральною: льон, бавовна, шерсть (у наш час величезний вибір тканин, тому основу ляльки треба робити з натуральних тканин, а убрання можна шити з тих тканин які вам сподобаються). Із тканини обов'язково видаляють крайку (якщо з нової тканини) і старі шви-підрубки (якщо зі старих речей). Якщо робите для себе, членів сім'ї, сімейного використання, то краще виготовляти ляльки з того, що вже носили чи використовували в побуті (скатертини, постіль).

Ляльку на подарунок або продаж роблять тільки з нової тканини або старих «ганчірок» того, для кого ви цю ляльку робите.

Дуже важливою складовою ляльки є її костюм. У що одягти українську мотанку? З якого вона буде регіону? «Дівка» на виданні або «Баба»? Візерунок і колір фартуха, спосіб зав'язувати хустку — чудові дрібниці, що створюють неповторний образ майбутньої ляльки.

В убранні завжди має бути червоний колір — колір сонця, тепла, здоров'я, радості. Він має охоронну дію, оберігає від пристріту і травм.

Основні вимоги до ляльок-оберегів: виготовляючи заготовки тіла ляльки, нічого не можна проколювати голкою — все треба примотувати і прив'язувати. Голку можна брати в руки, коли починаєш прикрашати і наряджати. Під час виготовлення ляльок дуже важливими були образи, які вкладалися в цей процес. Наприклад, майстриня пальчиками крутить акуратну голову ляльці, а сама до себе промовляє: «Світла голова, чиста, добром наповнена, любов'ю». Робить дівчина ляльці груди і вкладає в них образи щасливого материнства, достатку в родині, доброти власниці. Тому такі ляльки могли робити тільки тим, кого майстриня любила і від душі кому добра хотіла — собі, чоловікові, дочці, синові, сестрі

і так далі. А якщо вже робила оберіг комусь чужому, то спершу мала перейнятися образом майбутнього власника, побажати йому або їй добра і всіх благ, а потім вже розпочинати роботу. Якщо у процесі роботи над лялькою щось не ладилося — нитка не там обірветься раптом, або ніяк рівно не виходить розправити якусь складку — говорили: «Нещастя на ляльку прийде, а мене (або ім'я того кому робили оберіг) обійде».

Ляльки-обереги роблять із білим обличчям або ж намотують хрест на обличчі — для того, щоб через цю ляльку не можна було перенести злі думки і вчинки на її власника або власницю, а ще білий колір образно символізує одухотворення і чистоту помислів госпо-

даря. Усі технології виготовлення обрядових народних ляльок-оберегів прості і не потребують особливих зусиль.

Де зберігати ляльки-обереги

Після того, як ляльку виготовили, вона «сама» має обрати собі місце. Для цього треба розслабитися і довіритися її вибору. Спробуйте уявити собі, куди б вона захотіла сісти, — це буде найкраще для неї місце. Як тільки ви зможете відчувати повну довіру, ось тоді садіть її на долоньку і дивіться на неї, запитуючи — де вона хоче мешкати. Куди вам захочеться в цей момент піти, туди і йдіть, просто прямуйте за вашими бажаннями.

Лялька може сховатися, а може обрати найвидніше місце — довіртеся їй. Вона краще знає, звідки найзручніше вам допомагати — з підвіконня чи з-під подушки, з шафи чи сумочки, з журнального столика чи з книжкової полиці.

Якщо ви стали посеред кімнати з лялькою і нічого не відбувається, це не страшно, отже, лялька довіряє вам вибрати для неї найкраще місце.

Не забувайте найголовнішої поради — все, у що вірите, може збутися. Не обов'язково працювати в поті чола для здійснення вашого

